

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Федорчак О. В.,

*к. держ. упр., доц., докторант кафедри державного управління та місцевого самоврядування,
Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Львів*

Розкрито сутність позитивних та негативних чинників інвестиційного клімату в Україні. Описано стан та динаміку міжнародних індексів "ведення бізнесу" і "економічної свободи" та їх компонентів. Визначено на їх основі позитивні та негативні чинники інвестиційного клімату в Україні.

Ключові слова: інвестиції, чинники інвестиційного клімату, індекс "ведення бізнесу", індекс "економічної свободи".

Fedorchak O. V.,

*PhD in Public Administration, Associate Professor,
Doctoral student of Public Administration and Local Government Department LRI NAPA, Lviv*

POSITIVE AND NEGATIVE FACTORS OF THE INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE

The article considers the essence of the positive and negative factors of investment climate in Ukraine. We described the dynamics international indexes of "doing business" and "economic freedom" and their components. The positive and negative factors of investment climate in Ukraine are determined.

Key words: investments, factors of the investment climate, index "doing business", index of "economic freedom".

Постановка проблеми. Економічний розвиток будь-якої країни тісно пов'язаний з підвищенням її інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів. Проблема залучення іноземних інвестицій є актуальною для всіх країн світу. Для забезпечення зростання зовнішніх джерел надходження коштів уряду країн намагаються створити найсприятливіші політичні, правові та соціальні умови, що формують інвестиційний клімат всередині країни та визначають міру її інвестиційної привабливості для іноземного інвестора. Для України питання залучення іноземних інвестицій є надзвичайно актуальними, оскільки вони впливають на економічний та соціальний розвиток країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем інвестиційної привабливості України та формування чинників інвестиційного клімату присвячено чимало праць українських і зарубіжних вчених.

До фундаментальних праць, які присвячені інвестиційному клімату, належать роботи М. Мельник, яка систематизувала чинники формування інвестиційного клімату, виокремивши такі їх види: активні та пасивні; об'єктивні та суб'єктивні; відкриті та приховані; глобальні, регіональні, місцеві та точкові; інформаційні, економічні, соціальні та екологічні; зовнішні та внутрішні; штучні та природні; стимулюючі, дестимулюючі, лімітуючі та нейтральні; вибіркові та загальні; індивідуальні, групові та всезагальні; часові та періодичні; структурні та функціональні; впорядковані та стихійні тощо [2].

Дослідженню чинників формування інвестиційного клімату присвячені також праці інших вітчизняних вчених. Так, А. Пересада виділяє п'ять груп чинників інвестиційного клімату (рівень розвитку продуктивних сил, стан ринку інвестицій;

політична воля влади та правове поле держави; стан фінансово-кредитної системи; статус іноземного інвестора; інвестиційна активність населення) [5]; Ю. Горбачова – чотири групи (економічні, правові, соціальні, політичні чинники) [1]; Н. Резнік – п'ять груп (політичне, правове середовище, макроекономічні чинники, податкове оточення, регуляторний вплив) [6]. Загалом більшість вітчизняних науковців займають спільну позицію щодо чинників формування інвестиційного клімату та виділяють такі їх групи: політичні, правові, економічні, соціальні, геополітичні, мікро-економічні тощо.

Високо оцінюючи здобутки вітчизняних вчених щодо чинників формування інвестиційного клімату, зауважимо, що в їх дослідженнях наводиться лише перелік зазначених груп чинників, без детального аналізу інвестиційного клімату на їх основі.

Метою статті є аналіз стану інвестиційного клімату на основі ключових індикаторів міжнародних рейтингів “ведення бізнесу” і “економічної свободи” та виокремлення позитивних і негативних чинників інвестиційного клімату в Україні.

Виклад основного матеріалу. Дослідження літературних джерел підтвердило, що не існує єдиного всебічного переліку чинників, які б характеризували інвестиційний клімат для залучення іноземних інвестицій.

Деякі чинники в різних джерелах та теоріях оцінюються по-різному: інколи одним і тим же чинникам надаються протилежні значення. Дія одного і того ж чинника розглядається в одних теоріях як позитивна, в інших – як негативна. Чинники формування інвестиційного клімату також різняться в різних країнах залежно від рівня їх економічного розвитку. З огляду на це важливе значення має дослідження інвестиційного клімату з обов'язковим урахуванням специфіки національної економіки.

Під “чинником інвестиційного клімату” будемо розуміти рушійну силу, що має прямий вплив на процес залучення інвестицій. Дослідження позитивних та негативних чинників інвестиційного клімату пропонуємо здійснити на основі рейтингів авторитетних міжнародних інституцій, які проводять оцінку інвестиційного клімату в різних країнах на основі певних індикаторів.

Під “індикатором” розумітимемо об'єкт, що відображає значення чинника у числовій формі, найбільш зручній для сприйняття. Серед індикаторів інвестиційного клімату можна виділити ключові індикатори індексу “ведення бізнесу” (doing business index) Світового банку та індексу “економічної свободи” (the index of economic freedom) Фонду спадщини.

Розглянемо формування зазначених індексів більш детально та визначимо на їх основі ключові чинники інвестиційного клімату в Україні.

I. Індекс “ведення бізнесу” оцінює умови започаткування, ведення і закриття бізнесу у більшості країнах світу. Він оцінює умови сприятливості ведення бізнесу в країні і охоплює 10 індикаторів регулювання підприємницької діяльності: реєстрація підприємств; отримання дозволу на будівництво; підключення до електромереж; реєстрація власності; кредитування; захист прав інвесторів; оподаткування; міжнародна торгівля; забезпечення виконання контрактів; ліквідація підприємства. Кожен з них, в свою чергу, охоплює набір показників, які відображають регуляторні, фінансові та ринкові обмеження, що ускладнюють або сприяють веденню бізнесу в країні.

Розглянемо детальніше динаміку десяти індикаторів індексу “ведення бізнесу” в Україні за 2006–2016 рр. (див.: рис. 1).

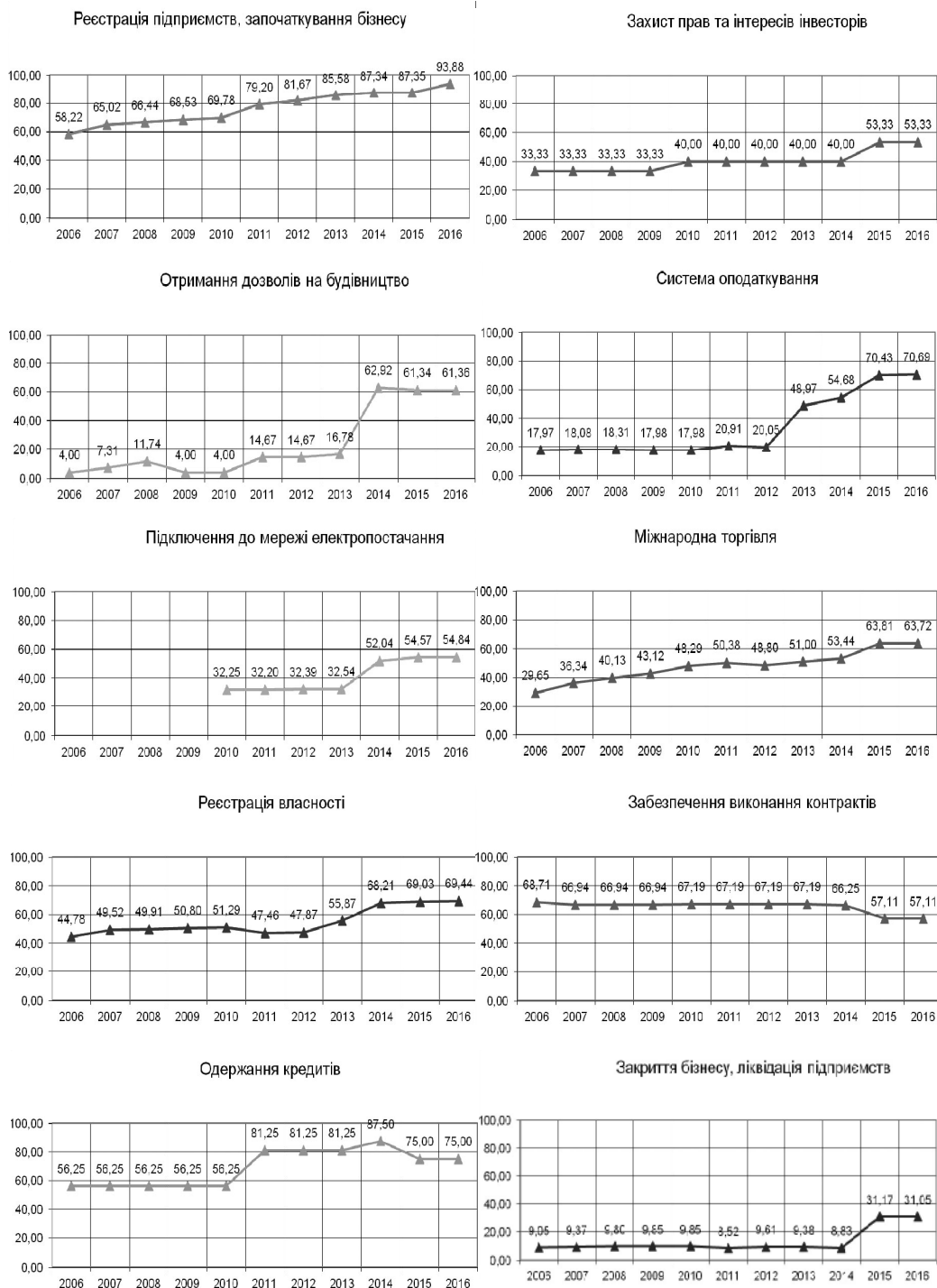

Рис. 1. Динаміка показників “ведення бізнесу” в Україні в розрізі десяти індикаторів, побудовано автором на основі [4]

Україна останні п'ять років значно покращила свої позиції згідно даного індексу, піднявшись на 69 позицій у рейтингу, і посівши посіла 83 місце серед 189 країн світу.

1. Покращення позицій у рейтингу відбулося завдяки стрімкого покращення показника “реєстрація підприємств”. Зростання показника пояснюється тим, що в країні відбулося полегшення процедур відкриття бізнесу, скоротилися кількість процедур, часові та грошові витрати, спростилися умови отримання реєстраційних документів, ліцензування та реєстрації підприємницької діяльності.

2. Суттєво покращився показник “отримання дозволів на будівництво”, який відстежує процедури, часові та фінансові витрати, що необхідні для будівництва об'єкта. Процедури охоплюють отримання необхідних документів (погоджень, дозволів, сертифікатів) та реєстрацію новозбудованого об'єкта, проведення необхідних перевірок та підключення до комунальних мереж.

3. Відбулося незначне покращення індикатора “підключення до мереж електропостачання”. При оцінці даного показника розглядаються процедури, пов'язані з підключенням новозбудованої будівлі до електромережі, включаючи: подачу заяв і укладання договорів з постачальниками енергії, отримання необхідних дозволів, виконання зовнішніх робіт з підключення, отримання завершальних актів і остаточну подачу електроенергії.

4. Суттєво покращився індикатор “реєстрація власності”, який враховує кількість процедур, часові та грошові витрати, необхідні для передачі права власності від продавця покупцю. За останні роки прийнято низку законодавчих актів щодо спрощення процедури оформлення права власності. Підприємці відчули позитивний ефект від створення єдиних електронних реєстрів нерухомості, земельних ділянок і компаній.

5. За показником “одержання кредитів” за останні два роки Україна дещо послабила свої. Це пояснюється погіршенням загального стану банківської системи, вартості кредитів, динаміки курсу національної грошової одиниці. Проте, загалом, Україна все ще отримує досить високий бал за цим показником.

6. Незначною мірою покращились позиції України за показником “захист прав та інтересів інвесторів”. Даний індикатор розглядає ступінь захисту міноритарних акціонерів і враховує: прозорість угод, можливість та легкість подачі позову акціонерами проти чиновників та директорів, що зловживають своїм положенням, ступінь захищеності інтересів інвестора.

7. Суттєво покращились позиції України за показником “система оподаткування”. При оцінці даного індикатора враховується інформація про всі види податків, а також кількість часу, яку витрачає підприємство на підготовку звітності і проведення платежів. Покращення показника пояснюється реформами в податковій системі, спрощення процесу сплати податків завдяки введення електронної системи подання декларацій, скорочення кількості місцевих податків, зменшення ставки єдиного соціального внеску.

8. Дещо покращились позиції України за показником “міжнародна торгівля”. Даний індикатор оцінює процедури, пов'язані із експортно-імпортною діяльністю. Зауважимо, що на сьогодні існує близько 120 видів ставок ввізного мита, тому постає потреба в уніфікації та зменшенні ставок мита і в скороченні терміну митних процедур.

9. Україна значно послабила свої позиції за показником “забезпечення виконання контрактів”. Даний індикатор оцінює ефективність дотримання умов контрактів, враховуючи витрати і процедури з моменту підготовки документів до повернення

коштів, включаючи виконання рішень суду, процедуру розгляду справ та стадії виконавчого провадження. Зниження показника пояснюється високою вартістю судових витрат (близько 40 % від вартості позову).

10. Низьке значення показника “закриття бізнесу та ліквідація підприємств” в Україні пояснюється складністю процедури ліквідації суб’єкта господарювання та повернення коштів інвестора. До прикладу, в Україні з кожного долара, вкладеного у бізнес, повертається лише 8 центів, в той час, як у розвинених країнах 70–90 центів.

Зазначимо, що компоненти рейтингу є досить конкретними та вузькоспеціалізованими. Наприклад, рейтинг жодним чином не вимірює рівень корупції та не враховує його. Але як відомо, корупція впливає на бізнес середовище та інвестиційний клімат. Рейтинг також не враховує політичну та економічну ситуацію в країні, зокрема, військові дії на території країни, купівельну спроможність населення тощо. Для урядів багатьох країн (особливо країн, що розвиваються) рейтинг є мірилом їх успішності та ефективності, своєрідним змаганням із попередніми урядами та з урядами сусідніх держав. А тому, у першочерговому порядку впроваджуються лише ті реформи, які впливають на місце країни у рейтингу, залишаючи інші сфери бізнес-регулювання поза сферою дерегуляції.

II. Ще одним індексом, на основі якого можна оцінювати стан інвестиційного клімату в державі, є “індекс економічної свободи”. Під економічною свободою розуміють ступінь урядового втручання у виробництво та відсутність адміністративного тиску на бізнес. Країни з більшою економічною свободою мають більший потенціал зростання економіки, залучення інвестицій та процвітання, ніж країни з меншою свободою.

Усі країни світу, представлені в підсумковому звіті, розділені на п’ять умовних груп, залежно від величини індексу економічної свободи: 1) “вільні країни” (80–100 балів); 2) “переважно вільні країни” (70–80 балів); 3) “відносно вільні країни” (60–70 балів); 4) “переважно невольні країни” (50–60 балів); 5) “невільні, депресивні країни” (0–50 балів). Україна впродовж останніх 8 років належить до “депресивних країн”, з індексом “економічної свободи”, нижчим за 50 балів, що зараховує її до країн, де економічна свобода відсутня. Якщо з кожним роком даний показник буде зменшуватись, Україна може увійти до “економічно закритих” країн.

Індекс “економічної свободи” складають на основі 10 компонентів: свобода бізнесу; свобода торгівлі; фіскальна свобода; втручання уряду у діяльність підприємств; монетарна свобода; свобода інвестицій; фінансова свобода; захист прав власності; свобода від корупції; свобода ринку праці.

Розглянемо детальніше динаміку кожного з десяти компонентів індексу “економічної свободи” в Україні у 2007–2016 рр. (рис. 2).

1. Індикатор “свобода започаткування бізнесу” означає ступінь свободи щодо процедур, пов’язаних із відкриттям, закриттям і функціонуванням підприємства згідно з національним законодавством. Даний індикатор, порівняно із аналогічним індикатором “реєстрація підприємств і започаткування бізнесу” рейтингу “ведення бізнесу”, є значно нижчим. Це пояснюється тим, що він охоплює процедури закриття бізнесу, які за рейтингом “ведення бізнесу”, є одними з найгірших. Як висновок, в Україні умови започаткування бізнесу, сприятливіші, ніж умови його припинення.

2. Показник “свобода торгівлі” пов’язаний з отриманням ліцензій і дозволів на експортні й імпорتنі операції, тарифи та жорсткість регуляторних санітарних норм. Даний індикатор, як і аналогічний індикатор “міжнародна торгівля” індексу “ведення бізнесу”, демонструє сприятливі умови як вітчизняної, так і іноземної торгівельної діяльності. Для його покращення слід уніфікувати і зменшити ставки ввізного мита і скоротити термін проходження митних процедур.

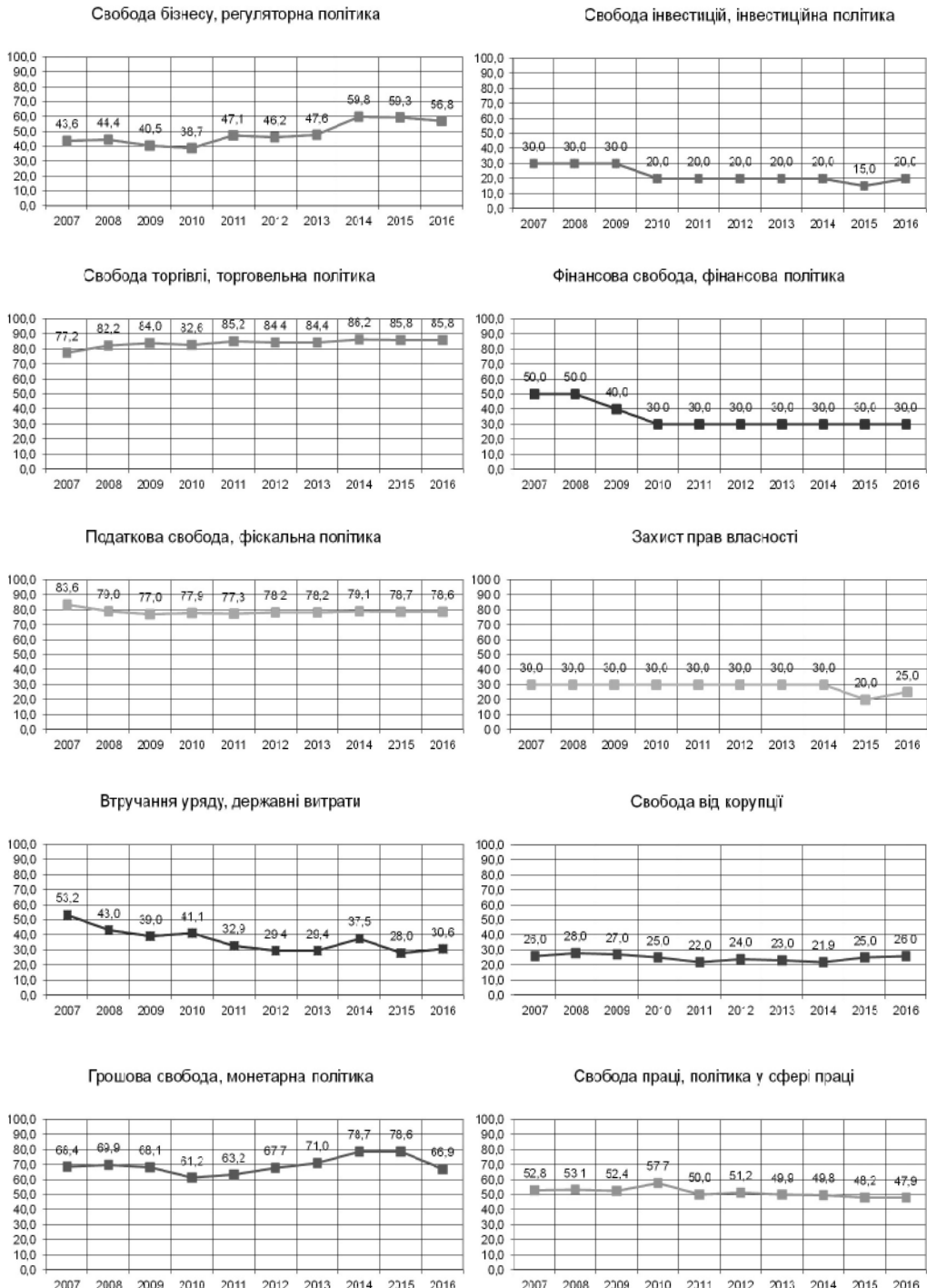

Рис. 2. Динаміка показників України за рейтингом “економічної свободи” в розрізі десяти індикаторів, побудовано автором на основі [3]

3. Індикатор “фіскальна свобода” оцінює ступінь податкового тягара. Даний індикатор аналогічно до індикатора “система оподаткування” рейтингу “ведення бізнесу”, свідчить про високий рівень податкової свободи і демонструє зменшення часу на оформлення фінансової звітності, скорочення кількості податків тощо. Покращення показника пояснюється реформами в податковій системі, хоча ставки деяких податків залишаються доволі високими.

4. Показник “втручання уряду” відображає ефективність державного управління загалом і передбачає: ступінь державного втручання у діяльність приватних підприємств, розмір бюрократичного апарату, витрати на утримання державних службовців, навантаження видатків уряду на бюджет. Пониження показника свідчить про низьку ефективність державного управління в Україні.

5. Індикатор “монетарна політика” відображає заходи, спрямовані на підтримку цінової стабільності в країні. Даний індикатор частково пов’язаний з індикатором “одержання кредитів” рейтингу “ведення бізнесу”. Обидва показники демонструють незначний спад за останній рік. Проте, якщо показник отримання кредитів пов’язаний із законодавчими аспектами кредитування, забезпечення кредиту заставою, вартістю кредитів, то монетарна свобода пов’язана із погіршенням загального стану економіки, негативною динамікою курсу національної грошової одиниці тощо.

6. Показник “свобода інвестицій” вимірює ступінь свободи вкладання інвестицій в економіку країни. Аналогом даного показника можна вважати показник “захисту прав та інтересів інвесторів” рейтингу “ведення бізнесу”. Обидва показники демонструють не найкращі результати. Причинами низького рівня інвестиційної свободи є складність і суперечливість українського законодавства, що регулює інвестиційну діяльність, нерівність умов для українських та іноземних інвесторів, недоступність іноземним інвесторам багатьох секторів економіки, слабкий правовий захист інвесторів, незахищеність укладених контрактів судовою системою тощо.

7. Індикатор “фінансова свобода” оцінює ступінь розвитку фінансової системи. Даний індикатор демонструє значне погіршення фінансової свободи, що пояснюється ненадійністю банківської системи, низькою довірою до банків, незадовільним станом фондового ринку тощо.

8. Показник “захист прав власності” означає ступінь захищеності власності. Даний показник частково пов’язаний з індикатором “реєстрація власності” рейтингу “ведення бізнесу”. Проте, якщо умови реєстрації власності в Україні покращились, у зв’язку із створенням єдиних електронних реєстрів нерухомості, земельних ділянок і компаній; то захист прав власності залишається на доволі низькому рівні. Це пов’язано із зтяжними процедурами розгляду справ у суді та високою вартістю судових витрат.

9. Індикатор “свобода від корупції” відображає ступінь поширення корупції. Він розраховується на основі індексу “сприйняття корупції”, який оцінюється за шкалою від 0 до 100. Чим вища оцінка, тим “чистіша” країна від корупції. Погіршення ситуації в сфері розповсюдження корупції пояснюється політичною нестабільністю та достатньо толерантним відношенням громадян України до дій осіб, задіяних в корупційних схемах.

10. Показник “свобода ринку праці” виражає ступінь свободи наймання та звільнення співробітників компаній і взаємозв’язок продуктивності праці із заробітною платою. Відносно високі оцінки за даним індикатором пояснюються високим рівнем кваліфікації робочої сили, високим відсотком населення з вищою освітою, прозорими умовами наймання та звільнення працівників.

Даний рейтинг, на відміну від рейтингу “ведення бізнесу”, охоплює ширший спектр показників, включаючи такі компоненти, як втручання уряду, свободу інвестицій, фінансову свободу, свободу від корупції, свободу ринку праці. Тому при оцінці інвестиційного клімату, він дає кращі результати.

На основі аналізу ключових індикаторів індексів “ведення бізнесу” та “економічної свободи”, нами запропоновано виокремити позитивні та негативні чинники інвестиційного клімату в Україні, які подано на рис. 3.

Так, позитивними чинниками інвестиційного клімату в Україні є: реєстрація підприємств і започаткування бізнесу, одержання кредитів, система оподаткування, реєстрація власності, свобода торгівлі, податкова та монетарна свобода. Негативними чинниками виступають: ліквідація підприємств, захист прав та інтересів інвесторів, підключення до мереж електропостачання, забезпечення виконання контрактів, свобода інвестицій, захист прав власності, свобода від корупції, фінансова свобода та втручання уряду.

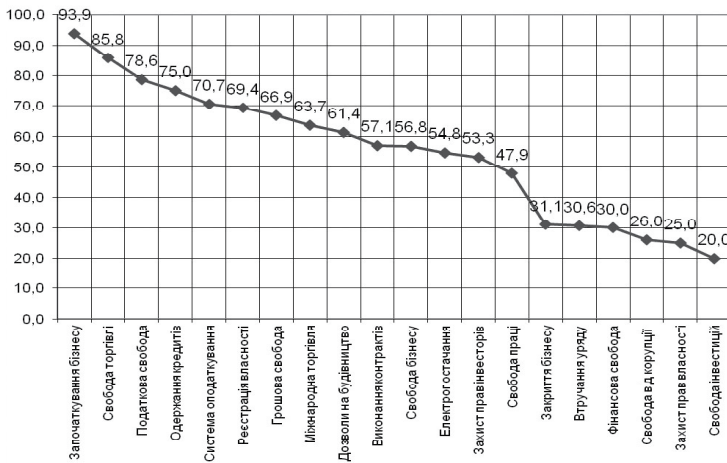

Рис. 3. Позитивні та негативні чинники інвестиційного клімату в Україні, побудовано автором на основі [3-4]

Висновки з даного дослідження. Підсумовуючи результати дослідження можна зробити такі висновки. Встановлено, що в літературі з державного управління не існує універсальних чинників інвестиційної привабливості країни. Аналіз міжнародного рейтингу “ведення бізнесу” та рейтингу “економічної свободи” та їх складових, дозволив нам виявити позитивні і негативні чинники інвестиційного клімату в Україні. Позитивними чинниками є: започаткування бізнесу; отримання кредиту; система оподаткування; реєстрація власності; свобода торгівлі та фіскальна свобода. Негативними чинниками виступають: закриття бізнесу; захист прав та інтересів інвесторів; підключення до мереж електропостачання; забезпечення виконання контрактів; свобода інвестицій; захист прав власності; свобода від корупції; фінансова свобода та втручання уряду в діяльність підприємств. Результати аналізу показали необхідність розвитку позитивних чинників та зведення до мінімуму негативних чинників інвестиційного клімату для залучення інвестицій.

У подальших дослідженнях планується розробка механізму стимулювання позитивних і обмеження впливу негативних чинників інвестиційного клімату України, що сприятиме більш якісному і ґрунтовному його вивченню.

Список використаних джерел

1. Горбачова Ю. І. Складові інвестиційного клімату і чинники, які його формують / Ю. І. Горбачова // Комунальне господарство міст : наук.-техн. зб. – 2005. – № 62. – С. 151–157.
2. Мельник М. І. Теоретико-методологічні засади оцінки та моделювання інвестиційного клімату регіону : дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / М. І. Мельник. – Львів, 2004. – 300 с.
3. Офіційний сайт дослідного центру “Фонд спадщини” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/download>.
4. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/data/distance-to-frontier>.
5. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом : монографія / А. А. Пересада – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
6. Рєзнік Н. П. Чинники формування інвестиційного клімату / Н. П. Рєзнік // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації : вплив на національну економіку і окремий бізнес : матеріали між-нар. наук.-практ. конф. (14–15 лютого 2008 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ, 2008. – С. 25–27.

Надійшла до редколегії 01.10.2016 р.

УДК 347.51

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБОЮ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ПРИ ГАСІННІ ПОЖЕЖ

Хряпинський А. П.,

*к.ю.н., доцент кафедри наглядово-профілактичної діяльності факультету цивільного захисту,
Національний університет цивільного захисту України;*

Хмиров І. М.,

*к.психол.н., старший викладач кафедри
наглядово-профілактичної діяльності факультету цивільного захисту,
Національний університет цивільного захисту України,
м. Харків*

Розглянуто особливості вирішення у національному законодавстві питання про відшкодування шкоди, завданої Державною службою з надзвичайних ситуацій при гасінні пожеж. Визначено, що шкода, завдана Державною службою України з надзвичайних ситуацій при гасінні пожеж, має не відшкодовуватися лише у випадку дотримання порядку проникнення до житла особи.

Ключові слова: гасіння пожежі, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, несанкціонований доступ, відшкодування шкоди, матеріальні збитки.

Khryapinskiy A. P.,

*PhD in law, Associate Professor of Department of monitoring and prevention activities,
National university of civil protection of Ukraine;*

Khmyrov I. M.,

*PhD in psychology, Senior Lecturer of Department of monitoring and prevention activities,
National university of civil protection of Ukraine,
Kharkiv*

SPECIFICS OF LEGAL REGULATION DAMAGES CAUSED THE STATE EMERGENCY SERVICE OF UKRAINE FOR FIRE EXTINGUISHING

The article deals with the features addressed in national legislation the question of compensation the damage caused by the State Emergency Service for situations in extinguishing fires. It is concluded that the damage caused by State Emergency Service of Ukraine in extinguishing fires is not reimbursed in case of following the rules for entering into an individual's dwelling.

Key words: extinguishing State Emergency Service of Ukraine, unauthorized access, redress and material losses.

© Хряпинський А. П., Хмиров І. М., 2016